SPRÅKLIG SAMLING

NR. 1
JANUAR – FEBRUAR

1962
3. ÅRGANG

★ UTGITT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING - Boks 636, Oslo ★

Svar gjerast
Kurveien 28
Kjelsås

Svein Hofseth gjenvallt til formann

K. O. Winther ny nestformann

Valgkommiteen på landsmøtet hadde gjort et så grundig arbeid at framlegget fra kommiteen blei vedtatt uten endringer. Alle tillitsmennene for 1962 blei vallt med akklamasjon. Økonominemnda skal nemnes opp av landsstyret seinere.

Resultatet av valget blei:

Styremedlemmer: lektor Svein Hofseth, Arendal (formann), lærer Kay-Olav Winther (nestform.), stortingsmann Einar Hovdhaugen, Ringebu, forfatter Kåre Holt, Holmestrand, husmor Astrid Kvendbø, Surnadal, arbeider Tomas Refsdal, Rjukan, dr. philos. Helge

(Over til side 3).

Bedre opplysning gir Språklig Samling bedre vilkår

Målsamlinga er eit Hårfagreverk, uttalte O. A. Torgersrud under åpninga av landsmøtet på Otta.

— Språklig Samling er fanebærar for ei av dei viktigste kulturoppgavene i samfunnet vårt i dag, sa formannen i Otta-laget, O. A. Torgersrud, under åpninga av landsmøtet på Otta. — To mål har slåss om eneretten. Midt mellom disse to har Språklig Samlings alternativ vokst seg fram. Vi ser nå dagranda av den tida da de to måla vil flyte sammen til ett, og det er Språklig Samling si oppgave å syte for at denne utviklinga får gå for seg uten hinder.

Mange rørsler har nytta ordet «kongstanke» om arbeidet sitt, sa Torgersrud videre, men få har nytta det med samme rett som Språklig Samling. Å samle de to måla våre til ett, er å fortsette Harald Hårfagres verk. Det er ei videreføring av slaget ved Hafrsfjord.

Etter Torgersrud tok Hof-

(Over til side 4).

Stadig krav om lærebøker med radikale former

Rett som det er hører vi fra folk som ber oss arbeide for å skaffe lærebøker på radikalt mål. Det gjelder både bokmål og nynorsk.

Vi er takksomme for slike oppmodinger. De syner at motstanderne våre tar feil når de sier at det ikke står et folkekrav bak arbeidet for de radikale formene.

Mange skolekrinser føler skorten på bøker med radikalt mål. Vi vil be alle som har dette problemet om å gi melding til Språklig Samlings sekretariat som vil ta saka opp med de rette instansene.

Vi vil ellers nytte høvet til å minne om at landsmøtet 1960 ba departementet «**legge tilhøva slik til rette at skolekretser som har valgt å legge radikale språkformer til grunn for undervisninga får lærebøker med slike former.**»

SVEIN HOFSETH:

ET LØFTERIKT ÅR

Året 1961 sto i framgangens tegn for Språklig Samling. Fleire nye lokallag er kommet til, og fleire er i emning. En særlig honnør gir vi til Oslolaget som har hatt slik en rivende utvikling og fått med så mange kjente namn på medlemslista. Det jevne tilsiget av direkte medlemmer til landslaget har også vært meget oppmuntrende.

Landsmøtet på Otta i november hadde en uventet god tilslutning, årstida og de lange avstandene tatt i betraktning. Men det aller gledeligste som hendte i 1961 var nå den eksplosive framgangen som laget i Surnadal hadde i samband med aksjonsuka i høst der heile 900 medlemmer ble tegna. Så æresprisen går til dem som sto for den bragden. Tilslutningen til laget deroppe på Nordmøre taler sitt klare språk om misnøyen som hersker med språkkløyvinga. Rot og strid følger i dens spor. Folk spør seg sjøl om

(Over til s. 4.)

Hyggeligfest på Otta Hotell

God underholdning og ypperlige taler

Etter at Hans Vårhus hadde ønskt velkomen, blei festlyden fanga av ekte «Gudbrandsdalsstemning» ved at Gunnar Jordet song «Høvring-visa» med tonefylgje av Inger Berntsen.

Formannen i Landslaget helsa bygdefolket i ein kort tale. Etterpå blei ordet gitt til dr. philos. Helge Ytrehus som heldt festtalen. Han satte språkspørsmålet inn i eit vidt og aktuelt perspektiv. Vi fikk det lagt fram som eit nasjonalt arbeidsproblem og eit problem som i sitt djupaste grunnlag har å gjere med trivselen i folket. På ein fengande måte fikk talaren vist oss verdiane i Gudbrandsdalsdialekten og andre dialektar, ikkje minst når det gjeld stiltonen eller måten å seie ein ting på.

Otta Damekor kom fram i dei vakre «Rondastakkane» sine og song under leiing av

(Over til s. 2)

SPRÅKLIG SAMLINC ET LYSPUNKT

Landsmøtet på Otta fikk en uventa gjest. En av høvdingene i samnorskarbeidet, tidligere kirkestatsråd Lars Moen, var til stede på møtene.

Språklig Samling nytta høvet til å spørre statsråden hva han meiner om språksituasjonen i dag.

— For den som er interessert i et godt, norsk mål, er det vel ikkje mykje å gle seg over. Interessa for norsk mål er mindre enn ein skulle trudd. Likevel er det eit lyspunkt, at det har vorte en organisasjon som tar sikte på språklig samling. Det gler ein gamal målstrevar.

— Hva er det De sakner?

(Over til s. 4.)

Sterk resolusjon om oppnorskingsspørsmålet

Stil, rytme og språktone må ikke skiples unødig, hevder landsmøtet

Resolusjonen som landsmøtet på Otta sendte ut om «oppnorsking av lesebøker og skoleutgaver av klassikere» hadde denne ordlyden:

Landslaget for Språklig Samling meiner at oppnorskinga av lesebøker og skoleutgaver i det første tiåret etter frigjøringa var for lite gjennomarbeidd og av og til førte til brott på den vørnad en må syne dikterne våre.

(Over til side 2)

LA OSS FÅ FLEIRE UNDERHOLDNINGSPROGRAM MED JAN FRYDENLUND

Det er ei glede å høre Jan Frydenlund i radioen. Han er kultivert i ordets beste forstand. Mange vil hugse ham som uforliknelig stortingsmedarbeider, intervjuer og reporter.

I den seinere tida har denne talentfulle radiomannen avslørt

(Over til side 3).

To artiumstilar til vi har fått ein samlenormal

Landsmøtet ber om meir variert undervisningsopplegg i sidemålet

Landsmøtet på Otta sendte ut denne fråsegna:

Landslaget for Språklig Samling har hatt ei sidemålsnemnd i arbeid, og i innstillinga frå denne nemnda blir det peika på vegar til å **styrke** sidemålet i den linjedelte ungdomsskolen, i realskolen og gymnaset. Etter at saka har vore drøfta i fleire lokallag og på to landsmøter, vil Landslaget for Språklig Samling uttale:

Det er ei plikt for styremaktene i samsvar med gjeldande vedtak og lov å legge tilhøva slik til rette at nynorsk og bokmål så langt råd er, får same vokstervilkår. Derfor må i det minste någjeldande skipnad med to stilar ved avsluttande eksamen i gymnaset stå ved lag til vi har fått ein offisiell samlenormal. Landslaget vil dessutan be Undervisningsrådet ta opp spørsmålet om

(Over til side 4).

STØTT ARBEIDET FOR ETT NORSK SPRÅK

REKTOR SIGURD HARALDSEID:

Språkleg jamstelling eit vokstervilkår

Første delen blei trykt som kronikk i forrige nummeret.

II

Ein av vegane til å skape denne jamstellinga er å syte for at i alle fall alle som får akademisk utdanning, skal få fullgode kunnskapar i begge mål. Det er både eit kulturkrav og eit praktisk krav. Skal det i det heile bli spørsmål om endringar i norskopplæringa i den høgre skulen, så må det bli ved å **skjerpe** kravet til kunnskapar i sidemålet. Dette gjeld ikkje berre den høgre skulen, men det gjeld universitetet og høgskulane òg. I alle fall av alle som skal attende til skolen som lærarar, må det krevjast at dei har fullgode kunnskapar til å skrive begge mål. Elles er det ikkje visst dei kan fylle dei mest elementære krav når dei kjem ut i skulen. Det er greitt at det her er den mest intime vekselverknad mellom høgre skular og universitetet. Har studentane lært begge mål skikkeleg når dei kjem til Universitetet, og får vidare rettleiing her, vil dei ha gode føresetnader for å kunne yte full rettferd både mot bokmåls- og nynorskelevar når dei kjem ut i skulen. Og at spørsmålet om eit godt resultat av sidemålsopplæringa i gymnaset i stor monn er eit spørsmål om dei kunnskapar læraren har, og enda meir om den innstillinga han har til faget, det har eg vorte meir og meir overtydd om. Ellers har fem års røynsle som norsksensor til examen synt meg at det i det store og heile slett ikkje står så dårleg til med nynorskkunnskapar i gymnaset som mange trur. Tvert imot er eg viss på at det store fleirtalet av norsklærarar i den høgre skulen både kan sine ting og dessutan er pedagogar nok til å byggje på det målføregrunnlag elevane har. For ein skal hugse på at sjølv om det store fleirtalet gymnasiastar skriv bokmål til hovudmål, så har like så sikkert dei fleste både frå land og by ein dialekt som både kan og bør utnyttast i norskopplæringa.

*

Derimot trur eg at ein heil del av uviljen mot nynorsken kjem av at somme lærarar nyttar den oppskrifta som Henrik Groth ein gong kom med (Arbeiderbladet 7.2. 1957): «Og den skriftlige oppøving i nynorsk blir nødvendigvis elementær og primitiv, med grammatisk pirk og eksersis. Ja, i prinsippet er det ikke stor forskjell på denne undervisningen og den fremmedspråklige.»

Dersom ein nyttar Groths metodikk og sper på med Lars Aslaksruds syn at dette er «fremmed og likegyldig», ja, så kan vel ingen pedagog tvile på resultatet. (forts.)

Sterk resolusjon

(Forts. fra side 1).

På den andre sida må en være klar over at det både av kulturelle og pedagogiske omsyn alltid må skje ei tilpassing av eldre dikting til ny språkdrakt. Det skjer i alle land. Hamsun sa til dømes personlig fra om at hans dikting skulle følge nye rettskrivinger. Og teatret kan i dag ikke spille Ibsens dramaer uten mange språklige omforminger. Skal dikting leve videre og ikke bare bli kulturhistoriske aktstykker, må den i noen grad rette seg etter levende norsk talemål.

I lesebøkene for alle skoleslag, der en må nytte tekster fra norsk bokheim i gammel og ny tid, bør en likevel for tida etter 1800 vesentlig ta ortografiske omsyn, og ikke i unødig grad skiple stil, rytme, og språktone i tekstene ved å føre inn nye ord og former.

Utgaver av klassiske verk tilrettelagt for ungdomsskoler og gymnas må prinsipielt ha den opphavelige stilen, enda om det skal koste elevene mer strev og tid å sette seg inn i den gamle språkdrakta. På dette trinnet teller omsynet til diktinga som historiske aktstykker særlig sterkt.

Oppnorskinga og samlingstanken i språkspørsmålet tjener en best ved å gi skoleungdommen et godt utvalg av diktverk som er i pakt med norsk språkutvikling fra forrige hundreåret og fram til i dag.

Hyggelig fest

(Over fra s. 1).

dirigenten, Johan Rudihagen. Eit anna festleg innslag i programmet var musikken til Otta Spelmannslag, som hausta stor fagnad for dei friske springarleikane sine.

Formannen i Språklig Samling - Otta, Ole A. Torgersrud, las eigne dikt, dikt som fortalde om kjenslevar språksans og rike opplevingar. Vidare var det duettsong av Inger Berntsen og Synnøve Rise Pedersen. Til sist song Gunnar Jordet «Sinklar-visa» av Edv. Storm, det var ein forsmak på 350-års minnet for Skottetoget som blir feira i 1962.

Under festen var det kaffepause med loddsal på bøker som forfattarane hadde sendt som gåve til landsmøtet. Vi takkar dei alle for dette handslaget.

Så seier vi som kom som utsendingar frå ymse kantar: Takk for festen, Otta!

E.

SPRÅKLIG SAMLING melder

Norske barne- og ungdomsbøker

Språklig Samling bringer denne gangen meldinger om en del av barne- og ungdomsbøkene fra siste høst. Meldingene tar først og fremst sikte på foreldre, men vil ventelig òg være til hjelp for t. d. lærere som kjøper bøker til skoleboksamlinger osb. Neste gang skal vi se på en del oversatte barne- og ungdomsbøker.

Holmvik og Faye-Lund: Dybde 120 fot, bokm., Gyldendal.

Dette var riktig elendig. Det var lenge sia vi leste noe verre. Boka er et psykologisk, pedagogisk og komposisjonsmessig feilgrep. Den burde aldri vært trykt. — Språket er like ille som innholdet, reaksjonært og ubehjelpelig klønete. Spar barna og spar pengene.

Erling Sundsback: Øivind gjør opprør, bokm., Grieg.

Ja og nei. Innholdet er ikke så verst, men vi får oss ikke til å tru på Øyvind si utvikling. Den er ikke skikkelig underbygd og ikke skikkelig skildra. Språket er dårlig med ei skrekkelig blanding av radikale og konservative former av samme ord. Rot kaller vi slikt. En virkelig blomst er konstruksjonen «en bjølle».

Erik Kullerud: Operasjon tårnnøkkel, bokm., Nomi.

Nåja, den går jo an, sjølom en er blitt temmelig lei prektige speidergutter i bokform etter hvert. Til tider er den både spennende og morsom, men typografisk holder den ikke mål. Typene er altfor små. Har ikke forlaget en pedagogisk konsulent? En del malplaserte konservative former ødelegger språket og bryter stilen.

Amund Schrøder: Nils og Inger og Polly Pappegøye, bokm., Gyldendal.

Koselig bok for de yngste. Passelig pludrende og småpratende. Språket er ei merkelig blanding av moderate og radikale former — minst av det siste, og virker kunstig. Tekningene, som er laga av Vigdis Rojahn, er ikke gode.

Hallv. Sandnes: Røvarane i Urefjellhola, nyno., Fonna.

God, underhaldande bok med passe spenning i mellom. Språket er moderat. Boka er for ungar mellom 10 og 13 år og høver godt for skoleboksamlingane.

Anka Borch: Torarin, bokm., Gyldendal.

Praktfull bok for ungdom fra 13 år og oppetter. Det er vanskelig å finne superlativ nok. Boka er uten tvil den beste ungdomsboka på markedet i høst, og den viser at Anka Borch nå er moden for større oppgaver. Vi venter med spenning på den første «voksne» romanen hennes. Språket er gledelig radikalt — likevel ikke så radikalt som tidligere. Vi håper hun ikke har vært utsatt for press.

K. O. Winther.

KRISTOFER UPPDAL

til minne

Av ODD SOLUMSMOEN

I «**Galgeberget**» skriver Kristofer Uppdal:

Ein blir te noko av sola. I sola.
Og må te sist bli te ein s k a l d.
For han treng ha sola i seg.
Når han skal vørø ei sol åt deim andre so,
og skal skine på menneska.

Lik sola må skalden vårå.
I fotafaret hans skal livet gro og øksle seg.
Og når styggvinter-natta sig på, då må skalden halde blodet varmt i menneskom.

Da jeg skulle redigere et utvalg av diktene hans for Noregs Boklag, bad jeg ham om lov til å bruke disse linjene som en åpnings- eller sluttvignett. Men det ble et tvert nei. Og når Uppdal sa nei, prøvde en seg ikke mer. Ofte fikk vi vel inntrykk av at han personlig var et eneste tvert NEI! Men les «I sola» en gang til.

Wergeland skrev «Følg kaldet», Olaf Bull skrev «Ordene». Kristofer Uppdal skrev «I sola».

Når han ikke ville ha med dette diktet, var det fordi han ikke vedkjente seg formen det hadde fått i «Galgberget». Bare den versjonen han ga det i «Kulten» var bra nok. Det skal ikke drøftes her hvor rimelig eller urimelig dette var. Det er det verken tid eller plass til. Men Uppdal ble aldri «ferdig» med det han skrev. **Dei slapp ham ikke!** Kanskje vi kan si at da han var ung, hadde han ofte for knapp tid, og da han ble gammel, hadde han ofte for rikelig tid. Bøkene han omarbeidde på sine eldre dager har ikke den friskheten som preger førsteutgavene.

Mange av «storromanen», «Dansen gjenom skuggeheimens», 10 bind er skapt som i en rus av inspirasjon. Andre er blitt til i mattere perioder. Men når vi tenker på de ytre forholdene verket ble til under, forstår vi at bare en kjempe kunne bære noe slikt helt fram. Noen mente at han ikke **kom** fram, at spiret på tårnet ble skjevt. Men les «Herdsla» en gang til. På en roman som ryker av sin dikters hjerteblod, legger en ikke gjerne estetiske mål.

«Storromanen» som de fleste kjenner, iallfall av omtale, har likevel ikke hatt noen blid skjebne hos publikum. Noen blid skjebne hadde ikke Uppdal sjøl, heller. Og jeg tror en blid skjebne ville ha smakt ham dårlig. Nøkkelord i denne diktningen er eld og is, varme og kulde, lidenskap og lidelse, **liding.**

«Dansen gjenom skuggeheimen» viser ikke Uppdal bare som epiker, men også som lyriker. Både titelbindet, «Trolldom i lufta» og «Kongen» er fulle av poesi, av en prosa som avsnittsvis topper seg til prosalyrikk. Iblant finner vi fullt utarbeidde dikt, som i det bindet hvor humoristen Uppdal feirer de største triumfer, «Fjellskjeringa». («Dødssongen hans Per Flink», «Voggesongen hans Basola Storbas»).

Da siste steinen var lagt på «storromanen», vendte Uppdal tilbake til lyrikken og har siden ikke skrevet prosa. Som lyriker har han også en langt mer markant utvikling enn som prosaist. En hel del av ungdomsdiktningen er uselvstendige, ofte pregløse poesier i tradisjonell stil. Men da han omsider finner seg sjøl, kaster han alle gamle mønstre på båten og trer fram som den kanskje mest originale lyriker i vårt århundre.

«Galgberget» og «Hagamannen» utdypes i «Kulten» — det store 3-bindsverket som kom i 1947. Her møter vi refseren, moralisten, sannhetssøkeren, ikke skjønnhetsdyrkeren. Kunstnerisk sterkest virker utkastene til det store verket. «Galgberget» og «Hagamannen» har den knappheten i uttrykket som «Kulten» savner. Og polemikken er mindre påtrengende. Selv om satiren også der er kvass nok og ironien alt annet enn nådig.

Uppdals språk er et kapittel for seg, et langt kapittel. Den ubøyelige individualisten røper seg i det. **Språket er sjæla** — det er en av aforismene hans — og du har bare det ene språket: «det i di sjæl.» Den arkaiske inntrøndske dialekten «Kulten» er skrevet på, imøtekommer så visst ikke noen tanke om «språklig samling». Et av de mange paradoksene i Uppdals liv er at han som forkynte fellesskapet og ble en tolk for arbeiderrørslas ideer, selv trakk seg ut av fellesskapet og ble en åndsaristokrat.

Nå er Kristofer Uppdal borte, **eneren,** er borte. Jeg vet at han ikke hadde noe imot å dø. Siste gangen jeg snakket med ham sa han at han lengtet etter utslettelsen: han var mett av dager. Og med et livsverk som hans bak seg, kunne han rolig gå til skyggene.

SPRÅKLIG SAMLING

Utgitt av Landslaget for Språklig Samling

REDAKTØR:

Kay-Olav Winther

Redaksjonssekretær:

Leif Egerdal

Ansvarlig: Svein Hofseth.

Redaksjon og ekspedisjon: postboks 636, Oslo.
Postgirokonto nr. 163 78 - Utgitt i Oslo.
— Abonnement pr. år: kr. 5. —
TRYKT HOS S. BERN. HEGLAND, FLEKKEFJORD.

PRESSA OG SPRÅKET

Riksmålsfolket klager over at Språknemnda tar for lite omsyn til avisene, tidsskrifta og ukeblada når den normerer språket. De hevder at nemnda, av den grunn, ikke får et riktig bilde av det språket som nyttes av de fleste skrivende mennesker i landet.

Det er en merkelig argumentasjon.

Det er ei kjent sak at de fleste — for ikke å si alle — ukeblad, tidsskrift og aviser retter språket i det stoffet de tar inn. Språket i disse publikasjonene viser oss ikke hvilket språk som blir skrevet, men hvilket som blir trykt, og gir ikke noe saklig normeringsgrunnlag.

Stadig hører vi fra mennesker som får språket i det de skriver retta i aviser og blad. Det hender til og med at stoff ikke blir tatt inn p. g.a. språkforma. Forfatterne får alternativet mellom å rette eller ikke å få stoffet trykt. Dessverre gir en stor del etter for presset; øyensynlig etter tankegangen: Paris er ei messe verd.

Motmennene våre hevder at samnorsktilhengerne har vist imponerende evne til å sikre seg nøkkelposisjoner, og at de med det har oppnådd en innflytelse som ikke står i forhold til antallet.

Det er å sette saka på hodet.

I dag sitter det riksmålstilhengere i spissen for de to største bokmålstidskrifta våre, og så og si samtlige ukeblad eies eller redigeres av riksmålsfolk. Avisene er et punkt for seg. Et av de politiske partia har stilt heile pressa si til disposisjon for riksmålsbevegelsen; og aviser for andre partier gir konsesjoner til riksmålet for ikke å miste annonseinntekter. Er det noen tvil om hvem som sitter i nøkkelposisjonene?

Inntil tidsskrifta, ukeblada og avisene slutter å drive språkdiktatur og setter teorien om fri språkutvikling om i praksis får de finne seg i å bli holdt heilt, eller delvis, utafor når normeringsgrunnlaget legges. Det er ikke noe urimelig i det. Den som legger band på friheten setter seg sjøl utafor, det er demokratiets lov.

Vi ber

alle lokallag, enkeltmedlemmer og andre interesserte om å holde avisa og sekretariatet underretta om det som skjer på språkfronten rundt om, fra ordskifte om undervisningsmål til avisdebatter og språkmøte. Send oss meldinger. Det er bedre at vi får to meldinger om samme emne, enn ingen i det heile.

MILEPEL

Språklig Samling har runda ein ny milepel. Eit nytt landsmøte ligg attom oss.

Mange gode ting har vi oppnådd siste året. Medlemstallet har auka, nye dyktige tillitsmenn er knytt til organisasjonen, studiearbeidet har tatt til å ta form, og det er von om betre arbeidsplass og meir tidmessige hjelperåder.

Kommitear og utskott har vært i arbeid. Viktige spørsmål er drøfta, og vanskelige saker avklarte. Mange kneikar er overkomme.

Så står vi framfor eit nytt år med nye krav.

LA OSS FÅ -

(Forts. fra side 1).

at han også er en framrakende underholdningsleder, fullt på høgd med de beste kringkastinga har og har hatt.

Det som framfor annet særmerker Frydenlunds program er eleganse og naturlig ekthet. Han er så velsigna fri for den påtatte, barske bråkjekkheten som enkelte av medarbeiderne i underholdningsavdelinga har lagt seg til. Dessuten fører han et levende, klangfullt språk. Det er en sann fornøyelse å høre ham. Vi har ei bønn til rette vedkommende på Marienlyst: la oss få høre Frydenlund oftere.

Det er langt att til målet. Mange tunge bakkar skal vi gå før vi er framme, og vi har tung bør å bære. Vi treng hjelp for å komme frametter.

Ibsen lyg når han seier at den står sterkast som står aleine. Det må samarbeid til; ein må løfte og bære i flokk om ein skal nå fram.

Rundt om i landet fins det tusener som er samde med oss, men som ikke er knytt til laget. Viktigaste organisasjonsoppgava i 1962 er å få disse som medlemmer.

Dernest treng vi pengar — til avisa og arbeidet ellers. Skal vi kunne gjøre eit effektivt arbeid, treng vi eit sikkert økonomisk grunnlag. Alle krefter må settes inn for å skaffe dette grunnlaget i året som kommer.

Endelig treng vi ein innsats på det språklige området. Vi må kreve at kvar og ein feiar for si eiga dør og arbeider med sitt eige mål, men òg at alle arbeider på heimstaden sin, og ellers så langt han rekk, for ei fri språkutvikling der det norske folkemålet kan få sin rett.

Så vil vi ønske alle medlemmer eit godt nytt arbeidsår.

Opplysningsfakkelen

Dr. Stian W. **Erichsen,** Arendal, 10. utfordrer Dr. Birger **Sand,** Arendal, og bonde Anders **Johnsen Tveite,** Austre Moland.

Gaver

Rolf **Lunder,** Hvalstad, 5, Emil **Herje,** Trondheim, 5, Tora **Pettersen,** Seljestad, 5, P. R. 25, Dr. **Mathiesen,** Røsvik, 5, Tarald **Nomeland,** Valle, 5, Sigurd **Bodvar,** 10.

Svein Hofseth

(Forts. fra side 1).

Ytrehus, Lillehammer, førstelærer Leif Egerdal, Oslo, forfatter Waldemar Brøgger, Oslo, redaksjonssekretær Lars Norman Sørensen, Tromsø, journalist Einar Linderud, Oslo, stud. philol. Jostein Stokkeland, Jæren, pragramsekretær Ivar Holm, Stavanger og førstesekretær Ivar Hundvin, Oslo.

Varamenn: Skoleinspektør Reidar Aavik, Sauherad, rektor Halvor Dalene, Bø, student Hans-Petter Aastorp, Drammen, journalist Ole Arnfinn Torgersrud, Otta, stud. mag. art. Harald Løvås, Oslo, gymnasiast Rune Birkeland, Stord, undervisningsleiar Lars Sørdal, Vik i Sogn, lærerelev Asbjørn Liland, Trondheim, bonde Gaute Hognestad, Bryne, forfatter Emil Herje, Trondheim, lensmann Birger Øverås, Kolvereid, skoleinspektør Einar Tønnesen, Tønsberg, student Bjørn Smith, Porsgrunn, herredsagronom Harald Rommundset, Surnadal.

Valgnemnd: Arne Kielland, Svein Hofseth, Halvor Dalene, Kay-Olav Winther og Oluf Løvsletten.

Revisorer: Gunnar Næss og Alfred Kvalheim, Oslo.

SPRÅKET I LESEBØKENE

Av Ivar Grotnæss

Oppnorskinga av språket i lesebøkene og skoleutgaver av klassikerne var oppe til debatt på landsmøtet på Otta. Vi trykker her den innleiinga lektor Grotnæss holdt før ordskiftet.

Problemet med innhold og språk i teksten i lesebøkene våre er ikke av ny dato. Allerede i 1846 meldte spørsmålet seg om hva en skulle gjøre med t.d. tekstene av Holberg i Thues »Læsebog i Modersmaalet». Thue valgte å skrive om for å gjøre tekstene mer tilgjengelig for skolebarn.

I 1863 utgav P. A. Jensen sin berømte «Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet», og om den stod det i mange år en strid som i hardhet ikke står tilbake for all uroen om lesebøkene i våre dager. Striden den gangen gjaldt i det vesentlige **innholdet.** P. A. Jensen tok språklige og litterære omsyn framfor religiøse og moraliserende. Slike stykker som Bjørnsons «En glad gutt», Welhavens «Vise om Hellig Olaf» og eventyret «Dukken i Græsset» fant mange såre lettsindige. Så det er ikke første gang det har gått hardt ut over den stakkars «Dokka i graset», som de reaksjonære i språkspørsmålet går til felts mot nå om dagen.

Om en vil følge norsk språkutvikling i norske lesebøker fra 1860-åra og fram til i dag, kan en ta for seg alle de endringene som er skjedd med det leseverket vi bruker i den høgre skolen den dag i dag, nemlig Eitrems «Norsk leseverk» i tre bind. Dette er det eldste leseverk i norsk skole. Det begynte som Erichsens og Paulsens «Læsebog» i 1867/68, og var opphavelig for alle skoler som tok til med ABC og førte sine elever fram til middelskoleeksamen. Etter første verdenskrig ble verket omredigert og gitt ut av rektor Eitrem. Leseverket ble fornye av Krogsrud og Stang etter siste verdenskrig. Den siste endringa med verket skjedde i fjor, da det ble gitt ut på ny av Nerdrum, Vogth Hansen og Tveteràs. I løpet av alle åra fra begynnelsen i 1867 har det vært foretatt utallig ommøbleringer av stoff og språk. Rektor Ruge hevder for øvrig at ei lesebok ser ut til å være moden for utbytting og omforming om lag hvert 20. år. **Så fort går norsk språkutvikling!**

En av de mest kjente lesebokforfatterne i norsk skole er Nordahl Rolfsen. Han var en stor pedagog og la vekt på det pedagogiske da han laga sine kjære lesebøker for folkeskolen. Men han hadde samstundes et åpent øye for språket i lesebøkene. I 1892 allierte han seg med Molkte Moe for å gi tekstene i bøkene ei språkdrakt i pakt med utviklinga.

Det samme karakteristiske skifte av innhold og språk i lesebøkene våre kan en også finne i bøkene til Ivar Alnæs.

Når det oppstod en slik hard strid om lesebøkene etter siste krig, skyldes det nok at enkelte altfor ivrige oppnorskingsmenn gikk noe for langt med språklige omlaginger av gamle tekster. Det var derfor rimelig at Norsk Språknemnd fikk kontrollen med språket i skolebøkene etter 1952. Norsk Språknemnd tar også litterære omsyn under gjennomgåinga av lesebøkene.

For det er en gang sånn at vi er nødt til å veie litterærekunstneriske omsyn mot språklig-pedagogiske når det gjelder lesebøker. Ikke nok med det. Denne avveiinga må en justere etter skoletrinn og elevalder. Skolebokspørsmålet er derfor uhyre komplisert, og det er ingen som kan vente eller forlange at alle skolebøker skal fylle alle krav.

Endringer **må** en foreta på lavere trinn om våre klassikere skal bevares, og endringene må kunne være sterkere innafor prosa enn poesi. Dette er grunnsynet til Norsk Språknemnd. Enda til den argeste riksmålsforkjemper vil bli tvunget til å foreta lignende endringer når våre klassikere blir gitt ut på ny. Her er tilstrekkelig å minne om den omlaginga redaktør **Sørensen** gjorde med Asbjørnsen og Moes eventyr for noen år sia. Det må være heilt klart at en ikke kan by våre barn Jonas Lie, for å nevne ett døme, uten å endre språket i verkene hans. Det blir ei vurderingssak hvor langt en skal gå — vi har ingen eksakte, objektive normer å legge til grunn.

Norsk Språknemnd gjør et solid arbeid med lesebøkene. At det kan glippe av og til, er ikke til å unngå. Det gjør det nok for dem som går mot nemnda sitt arbeid og! Andre Bjerke er en av de kvasseste kritikere blant motmennene våre. Om hans ABC var blitt lagt fram for Norsk Språknemnd til nærmere gransking, ville den ikke bestått prøven! (I parentes sagt har det synt seg at Bjerkes ABC egner seg utmerket for barn med lesevansker og veike evner). I eventyret om de tre bukkene Bruse har Bjerke endra den opphavelige teksten:

> «Ja, kom du. Jeg har to spjut;
> med dem skal jeg stinge dine
> øyne ut.
> Jeg har to store kampe**steine;**
> med dem skal jeg knuse både
> marg og **beine»,** sa bukken.

Former som «steine» og «beine» er det reine nonsens fra et språklig synspunkt, og burde aldri forekomme i lesebøker!

Den som vil sette seg nærmere inn i de prinsippene og reglene Norsk Språknemnd følger når det gjelder målform og normering i lese- og sangbøkene våre, kan få opplysninger om dette ved å lese Norsk Språknemnds småskrift nr. 1, utgitt hos Cappelen i år. Mye av stoffet i den utgreiinga jeg har gitt her, vil en finne der. Grovt rekna følger nemnda den regelen for lesebøker på bokmål at minst 1/4 av innholdet skal være på nynorsk, mot 1/3 før. Til gjengjeld skal minst 1/5 av bokmålet være på radikalt mål med diftonger, hunkjønnsartikkel og -ending, imperfektum av kasta-verba på -a, osv. For øvrig står lesebokutgiveren fritt. Det er rimelig at Språklig Samling stør opp under Norsk Språknemndt arbeid med lesebøkene og oppnorskinga av klassikerne våre, og det er da det grunnsynet som ligger bak utkastet til vår resolusjon om dette spørsmålet.

BEDRE OPPLYSNING - forts,

ROS TIL ARBEIDSUTVALGET — HÅP OM KONTORPLASS

(Over fra s. 1).

seth ordet og ønska vel møtt på vegne av landslaget. Han hilste til landsmøtet fra ei rekke medlemmer som ikke kunne være til stede.

Landsmøtet fant sted i den vakre festsalen på Otta Hotell, og ei rekke utsendinger hadde møtt fram for å ta del i drøftingene, m.a. statsråd h.v. Lars Moen.

Årsmeldinga

var første saka på møtet. Den blei vedtatt etter en kort diskusjon om et par punkt. M.a. ble arbeidsutvalget bedt om å ta kontakt med Riksmålsforbundet for å få arrangert den «ungdomsdebatten» i NRK som forbundet har tatt initiativet til.

Fleire talere roste arbeidsutvalget for det arbeidet det hadde utført trass i små midler.

Regnskap og kontingent.

Regnskapet blei godkjent uten kommentarer. Kontingenten for direkte medlemmer blei satt til kr. 5, og det blei vedtatt at landslagets del av lokallagskontingenten skal være 3/5 av kontingenten for direkte medlemmer, dvs. kr. 3.

Sidemål og organisasjon.

Det var gruppediskusjoner om disse emnene. I sidemålsgruppa var Halvor **Dalene** innleier og i organisasjonsgruppa Leif **Egerdal.** Debatten i begge gruppene var svært positiv, og særlig gir ordskiftet i den gruppa som tok for seg organisasjonsproblema løfte om ei lys framtid for landslaget.

Oppnorsking av litterære tekster.

Det kommer som ei befriing at vi endelig har fått slått fast landslaget sitt syn på dette vesentlige spørsmålet. Den resolusjon som landsmøtet sendte ut blei vedtatt enstemmig. Det har forhåpentligvis én gang for alle slått beina under den hetsen som enkelte har drevet mot oss på dette grunnlaget.

Lektor Ivar **Grotnæss** innleidde til ordskifte om saka, og ei rekke talere tok del i debatten som til bestemte tider var ganske frisk. Det uenigheten gjaldt var om resolusjonen bare skulle gjelde lesebøker og klassikere eller om den skulle gjelde lærebøker i alminnelighet. Det prinsipielle var det inga usemje om.

Grotnæss si innleiing er trykt som kronikk i dette nummeret. Resolusjonen står på første side.

Studiearbeid, kontorplass og rekvisita.

Under posten eventuelt blei det gjort ei rekke konkrete framlegg om arbeidsoppgaver for landslaget og lokallaga. Studiearbeidet og utbygginga av organisasjonsnettet blei drøfta. Det samme blei mulighetene for å skaffe landslaget kontorplass og en del nødvendig kontorrekvisita.

Valga.

Liste over tillitsmennene fins på anna sted i avisa.

Avslutning.

Formannen avslutta det vellykka landsmøtet med ei takk til utsendingene, til Otta-laget og til Torgersrud. Han roste det ypperlige møteopplegget.

Torgersrud takka på si side møtelyden og formannen og uttalte ønske om at landsmøtet måtte ha bragt landslaget et skritt videre framover mot det endelige målet, slik at Språklig Samling om ikke så altfor lenge kan bli den folkerørsla vi alle drømmer om og håper på.

°

Avisa står åpen for innlegg på begge mål. Både radikalt bokmål og radikal nynorsk får plass i spaltene.

Skort på nynorske lærebøker

Bokmålet inn bakvegen

Frisprog gler seg stadig over skolekretser som går over fra bokmål til nynorsk. Vi skjønner ikke riktig hvorfor, da overgangen til det «ubrukelige, syntetiske sprog» neppe kan ses som en seier for riksmålet.

I Gudbrandsdølen finner vi ei av forklaringene på hvorfor disse overgangene finner sted. Den burde få riksmålsfolket til å rødme når de nemner «fri sprogutvikling».

«I så godt som alle tilfeller kommer bøkene på bokmål først, og parallell-utgaver blir det som regel svært lenge å vente på. Dette er selvsagt en stor ulempe for kretser med nynorsk som hovudmål og en stor urett mot de elever som går der. Men trass i alle prisverdige påtrykk for å få en bedring, ser det ut til at forlagenes praksis blir som før. Særlig merkbart kommer sikkert dette misforholdet til å bli i forsøkskommuner med nynorsk til hovedmål.

Kåre Flåskjær sa at det på ham, som nynorskmann og arbeider i en bygd der dialekten ligger så nær nynorsken, virket som om en driver og jager bygdemålet på dør. Dette var trist, syntes han. Bokmålet vinner rom gjennom en bakvei, ikke i åpen kamp. Forlagene smugler på denne måten bokmålet inn på barna, mente han, og dette var han altså nødt til å være med på.»

ET LØFTERIKT -

(Forts. fra side 1).

dette skal vare evig og hva de folka egentlig meiner som av all makt søker å bremse på ei sunn og naturlig utvikling henimot ett språk her i landet. Framgangen i Surnadal viser også hva som kan gjøres når uviljen mot de reaksjonære og folkemålsfientlige kreftene først er vakt.

Så tar vi fatt på et nytt år med ny framgang for laget vårt! Vi trenger 3 ting: medlemmer, medlemmer og medlemmer. For nye medlemmer betyr breiere grunnlag for laget vårt og større evne til å spre opplysning, som igjen skaffer oss nye medlemmer og gir Språklig Samling større vekt. Slik ruller snøballen inn i det nye året. Vær med å ta et tak du òg!

Med denne snøballhelsinga ønsker vi hverandre et godt nytt år!

SPRÅKLIG SAMLING - forts.

Språknemnda gjør godt arbeid

— Eg var så godtruen ein gong at eg rekna med at folk flest meinte det ville vera ei vinning å få **eitt** norsk skriftmål — og så norsk som mogleg. Eg trudde vi var kome over slagsmålsstadiet, og at vi kunne ta fatt på løysinga av språktekniske og praktiske oppgaver, men der er eg vorte vonbroten.

— De meiner at interessa er lita. Hva kan være grunnen til det?

— Det er mogleg at utviklinga av bokmålet har skulda. Bokmålet var tidligere noe langt anna enn i dag. Nå er det borte mykje av det som vakte mest strid.

— Vil det si at bokmålet nå er så norsk at det ikke er nødvendig å føre kampen videre?

— Nei, ennå er ikkje bokmålet norsk nok til å vera eit samlemål. Til det krevs det ei vidare utvikling.

— Så De trur at det ennå er mulig å nå et samnorsk mål?

— Sjølsagt meiner eg det er mogleg. Den trua har eg da ikkje mist. Eg reknar med at Språknemnda med arbeidet sitt vil hjelpe med å skape grunnlag for eit godt norsk mål. Eg er nøgd med nemnda, ho gjør godt arbeid. Men det er mobilisert så mykje uvett og penger mot tanken om **eitt** norsk språk at arbeidet har gått tyngre også av den grunn.

— Hva med det sosiale argumentet? Er det realistisk å nytte slike argument i våre dager?

— Det sosiale spelar ikkje samme rolle som før, men det er ein del av grunnlaget og teller derfor framleis.

— Lederne i arbeiderrørsla er visst ikke samde i det?

— I prinsippet er dei samde. For min del skulle eg gjerne sett at det i praksis i pressa og i anna skriftleg vart ei skarpare markering av den utviklinga språket gjennomgår og faktisk alt har gjennomgått i retning språkleg samling. Dei gamle stridsmenn i arbeidarrørsla hadde som regel ikke hatt mykje høve til skoleopplæring. For desse måtte dei sosiale og økonomiske saker koma først, det er forståleg om språklege problem ikkje vart halde for å vera like viktige. Det er også naturleg at ein, slik tilhøva er, kan bli hengande noko fast i dei språklege formane ein nå ein gong har lært.

— Tranmæl har hatt evne til å fornye seg. Han går foran med et godt eksempel.

— Ja, Tranmæl legg ikkje skjul på sitt standpunkt i det norske språkspørsmålet. Han har nå sin eigen stil og sin eigen måte å målføre seg på som er velsigna norsk.

Målstriden er ikke et filologisk men et psykologisk problem

Velvilje i stedet for apartheid

Vi trykker her den talen som Språklig Samlings formann holdt under festmøtet på Otta Hotell:

Her i landet har vi i mangfoldige år hatt språkforeninger som har søkt å fremme henholdsvis nynorskens og bokmålets interesser.

Så langt de gamle i blant oss kan huske tilbake, har Noregs Mållag og Riksmålsforbundet ligget i feide med hverandre.

Sverd har lynt, og blod har flytt og striden har avla mye vondhug, men den har også skapt og holdt ved like en nyttig og fruktbar konkurranseånd. Mangt et litterært storverk har blitt båret fram på bølger som denne striden har skapt.

Men om det lønner seg — eller om det i det heile er noen meining i — å holde liv i denne striden i dag, det er et anna spørsmål.

Da vesle Språklig Samling ble født for et par år sia, kom noe nytt inn i bildet. Her var et lag som ville trekke til seg folk fra begge språkleirer og som vil arbeide direkte for endelig sammensmelting av de to offisielle skriftspråka våre. Pretensiøst? Utopisk?

Jeg tror ikke det.

For har ikke språka i alle disse åra nærma seg hverandre så sterkt at vi i dag står ved den tynne skilleveggen som Knud Knudsen spådde vi ville nå fram til? Den må kjenne lite til norsk språkutvikling og se med altfor sterke vanebriller som ikke kan se at vi i dag er kommet nettopp dit.

Vi kan i dag, med radikale former av begge språk, sette opp tekster som er både nynorsk og bokmål, som **er** det språket vi vil fram til.

Jeg tror problemet med å føre de to språka sammen til ett og dermed komme ut av språkkløyvinga med alle dens ulemper, ikke lenger er filologisk, men psykologisk. Det er et spørsmål om å kvitte seg med fordommer og å vise godvilje og samarbeidsånd. Det det dreier seg om nå, er å få flere skrivende folk i begge språkleirer til å nytte de radikale formene som rettskrivinga gir høve til. En langt større del av pressa og forfatterne burde bevisst gå inn for å fremme tilnærminga.

Vi må en gang bli ferdige med Ola Nordmann som farer opp i nasjonal forargelse bare han ser et ord av dansk opprinnelse og med bymannen som bruker år på å lære seg fremmede språk, men som føler seg hevet over å sette seg inn i det herlige norske ordtilfanget og som finner a-formene vulgære. Disse typene burde være passé i dag.

Den danske universitetslektor Erling Nielsen pekte for ei tid sia på det noe kunstige forholdet at det framleis er to lærestoler for norsk litteratur ved universiteta våre, en for nynorsk litteratur og en for bokmålslitteratur. Slå de to sammen til én, foreslo han, «og sproget vil gro opp av seg selv».

Språklig Samling vil noe liknende. Vi vil se begge språka under ett, vi vil sette velvilje fra begge kanter i stedet for det tradisjonelle språklige apartheidsinnslaget. Vi vil ha tak i folk som er villige til å komme den andre parten i møte.

Reint menneskelig sett ville vi vel alle vinne på det, og språklig sett tror vi ei slik innstilling ville føre til et rikere og mer nyansert språk.

TO ARTIUMSTILAR

(Forts. fra side 1).

eit meir variert undervisningsopplegg i sidemålet.

Vi vil peike på at det måtte vere eit rimeleg krav at elevane i gymnaset skal ha minst **ei** lærebok på sidemålet, t.d. i boksoge, historie eller samfunnskunnskap. Elevane bør òg få øving i å bruke sidemålet utanom den tradisjonelle stilskrivinga, t. d. ved å arbeide ut bokmeldingar, referat o.l. I gymnaset bør elevane arbeide ut minst eitt foredrag (sjølvvalt emne) på sidemålet — gjerne i staden for ein vanlig stil. Det bør òg komme på tale å sette om frå fremmede språk til sidemålet. Når elevane på denne og andre måtar blir aktiviserte, vil dei sikkert bli meir interesserte i sidemålet.

Dagbladet

Norges nest største avis.

Største Oslo-avis fra Lindesnes til Nordkapp

Opplag 100 000

Fås overalt hvor aviser selges.